

Ἡ «τῶν πραγμάτων ἀλήθεια»
 γιά τό μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν

Μακαριώτατε Ἀρχιεπίσκοπε,
 Σεβασμιώτατοι Ἀγιοί, Ἀσκητικοί, Ἐκκλησιαστικοί

Τό περιεχόμενο τῆς παρούσας ἐπιστολῆς μου, σχετικά μέ τό Μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν (ΜτΘ), ἀφορᾷ μία ἀναλυτική ἐκθεση γιά ἓνα θέμα ἀρκετά εὐαίσθητο καί συγχρόνως ἐπίκαιρο, γιά τό ὅποιο ἔχουν εἰπωθεῖ πολλά ἀκριβῆ καί ἀναληθῆ, ὀρθά καί λανθασμένα μέ ἀρκετές ἐρμηνευτικές προεκτάσεις, γι'αυτό καί ἔκρινα ὅτι ἔπρεπε, ὡς μέλος τῆς Τριμελοῦς ἐξ Ἀρχιερέων Ἐπιτροπῆς γιά τό ΜτΘ, τώρα πού ὀλοκληρώθηκε μία ἀπό τίς σημαντικότερες φάσεις τοῦ διαλόγου, νά ἐκφράσω μέ πολύ σεβασμό ὀρισμένες σκέψεις μου καί νά ἐπισημάνω κάποια γεγονότα μέ σκοπό ἀφενός νά ἀποδειχθεῖ ἡ «τῶν πραγμάτων ἀλήθεια» γιά τό συγκεκριμένο θέμα καί ἀφετέρου νά διαφωτιστοῦν ὀρισμένες «συσκοτίσεις», οἱ ὁποῖες πλανῶνται καί λειτουργοῦν ἀποπροσανατολιστικά καί οἱ ὁποῖες ἐξυπηρετοῦν ἀποκλειστικά καί μόνο κάποιες ἰδιοτελεῖς σκοπιμότητες.

1. Ἦδη ἀπό τό 2011 εἶχε ἀναπτυχθεῖ ἀπό τό Ὑπουργεῖο Παιδείας μία συστηματική ρητορική γιά ἀλλαγὴ τοῦ χαρακτῆρα καί τοῦ περιεχομένου τοῦ ΜτΘ μέ τήν ἔκδοση νέων προγραμμάτων σπουδῶν στή πρωτοβάθμια καί δευτεροβάθμια ἐκπαίδευση. Ἡ Δ.Ι.Σ. ἀπό τό ἔτος 2011 κ. ἐξ. συζητοῦσε τό θέμα καί τελικά τόν Ἰανουάριο τοῦ ἔτους 2016 σέ ὑπόμνημά της πρὸς τόν τότε Ὑπουργό Παιδείας: α) δήλωνε τήν διαφωνία της μέ τήν ἀποψη ὅτι τό ὑπάρχον μάθημα ἦταν «κατηχητικό», δηλαδή ὅτι

†

ἀποβλέπει στή δημιουργία πιστῶν, β) τόνιζε ὅτι εἶναι στό πλευρό τῆς Πολιτείας μέ στόχο τή βελτίωση τοῦ μαθήματος μέ κριτήρια ἐπιστημονικά καί παιδαγωγικά καί ὄχι μέ πολιτική στόχευση, καί γ) πρότεινε νά διατηρηθοῦν οἱ παιδαγωγικές κατευθύνσεις καί σκοποὶ τῶν ὑπαρχόντων Προγραμμάτων Σπουδῶν (ΠΣ) καί νά ἐμπλουτιστοῦν μέ ὅσα χρήσιμα (θρησκευολογικά, φιλοσοφικά κλπ) στοιχεῖα εἶχαν τά μέχρι τότε πιλοτικά καί ἤδη ἰσχύοντα-νέα ΠΣ (πρβλ. 158/72/14-1-2016 καί Δελτίο Τύπου Δ.Ι.Σ. 13 Ἰανουαρίου 2016).

Μέ ἀφορμή τό παρόν συνοδικό γράμμα τό Ὑπουργεῖο Παιδείας (161/41/19-2-2016) καλεῖ τήν Ἱερά Σύνοδο ὅπως ὀρίσει Ἐπιτροπή μέ σκοπό τήν παρουσίαση τῶν θέσεων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καί τή συζήτηση μέ τήν ἀντίστοιχη Ἐπιτροπή τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας γιά τό ΜτΘ στήν πρωτοβάθμια καί δευτεροβάθμια ἐκπαίδευση. Παράλληλα συγκαλεῖται ἔκτακτη ΙΣΙ (9-3-2016), ἡ ὁποία κατόπιν Εἰσηγήσεως τοῦ Σεβ. Ναυπάκτου κ. Ἱεροθέου, ἀπεφάσισε τήν ἐπιβεβαίωση τῶν θέσεων τῆς Δ.Ι.Σ. (158/72/14-1-2016) γιά τό ΜτΘ καί ἐπιπροσθέτως ἔθεσε καί τρεῖς ἄλλες προϋποθέσεις : α) τήν ὑποχρεωτικότητα τοῦ ΜτΘ, β) τή διατήρηση τῶν ὑφισταμένων ὥρῶν διδασκαλίας καί γ) τόν ὀρθόδοξο προσανατολισμό τοῦ ΜτΘ.

Μέ βάση τήν ἀπόφαση αὐτή τῆς Ι.Σ.Ι. συγκροτήθηκε Ἐπιτροπή προκειμένου νά συζητήσῃ μέ τήν ἀντίστοιχη Ἐπιτροπή τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας γιά το ΜτΘ στήν πρωτοβάθμια καί δευτεροβάθμια ἐκπαίδευση.

Οἱ συνομιλίες αὐτές δέν εὐοδώθηκαν θά ἔλεγα, ὅτι οὔτε κἄν ξεκίνησαν, ἀλλά ἀντίθετα δημιουργήθηκε ἕνας νέος κύκλος ἀντιπαραθέσεων, ὅταν ὁ τότε Ὑπουργός Παιδείας δημοσιεύει στήν Ἐφημερίδα τῆς

Γ.Μ.Σ

Κυβερνήσεως (13 Σεπτεμβρίου 2016) τις Υπουργικές Αποφάσεις, μέ τις όποιες καθιερώνονται τά νέα Προγράμματα Σπουδών σέ Δημοτικό, Γυμνάσιο καί Λύκειο, καί συγχρόνως δηλώνει ότι «άπό φέτος σέ όλες τις βαθμίδες τής έκπαίδευσης θά εφαρμοστει τό νέο πρόγραμμα του ΜτΘ» (1-9-2016).

Τό τελευταίο αυτό γεγονός προκάλεσε τήν άπό 27^{ης} Σεπτεμβρίου 2016 Έπιστολή του Μακαριωτάτου Αρχιεπισκόπου Αθηνών καί Πάσης Ελλάδος κ. Ιερωνύμου προς τόν Πρωθυπουργό τής Ελλάδος (4896/27-9-2016), μέ τήν όποιαν έπεσήμανε τις εξελίξεις επί του ζήτηματος, πρότεινε διάφορες διορθωτικές παρεμβάσεις στό περιεχόμενο των νέων Προγραμμάτων Σπουδών καί τόνισε ότι : «Τό αίτημά μας για άνοικτό καί ουσιαστικό διάλογο παραμένει σέ έκκρεμότητα αλλά μέ προαπαιτούμενα τήν έναρξη του άπό μηδενική βάση».

2. Στίς 5 Οκτωβρίου 2016 συνήλθε σέ Τακτική Συνεδρία ή Ι.Σ.Ι. (4-7 Οκτωβρίου) καί συζήτησε καί πάλι τό ζήτημα σχετικά μέ τό ΜτΘ. Κατά τή συζήτηση κατετέθησαν γνώμες καί άπόψεις άπό πολλούς Συνοδικούς Αρχιερείς καί όμόφωνα άποφασίστηκε νά πραγματοποιηθει συνάντηση του Μακαριωτάτου μέ τόν Πρωθυπουργό συνεδριαζούσης τής ΙΣΙ, μέ σκοπό τήν όλη διαχείριση του θέματος.

Τήν έπομένη τής συνάντησης καί ύστερα άπό τήν ένημέρωση των Μελών τής ΙΣΙ άπό τό Μακαριώτατο άπεφασίστηκε ή έναρξη άμεσου διαλόγου «για τό τρέχον Πρόγραμμα Σπουδών (έ.έ. «Προγράμματα Φίλη») προκειμένου αυτό νά εξετασθει καί έν τέλει νά αξιολογηθει στό τέλος τής σχολικής χρονιάς. Προς τούτο ή Ίεραρχία όρισε Τριμελή έξ Αρχιερέων Έπιτροπή. Η Έπιτροπή έμπλουτίστηκε καί μέ ειδήμονες ώστε άμεσα νά ξεκινήσει ό διάλογος μέ τό Υπουργείο Παιδείας». (πρβλ. Δελτίο

Τύπου 6^{ης} και 7^{ης} Οκτωβρίου 2016) και με σκοπό «τήν υποβολή βελτιωτικῶν προτάσεων ἐπί τοῦ Νέου Αναλυτικοῦ Προγράμματος» τοῦ ΜτΘ (4804/2127/10-10-2016).

Ἡ ΔΙΣ μέ τίς ὑπ' ἀριθ. 4847/2237/17-10-2016 καί 5205/2411/4-11-2016 ἀποφάσεις Της) ἐνέκρινε τήν πρόσληψη ἐμπειρογνομόνων, οἱ ὅποιοι προέρχονταν ἀπό ὅλες τίς βαθμίδες τῆς ἐκπαίδευσης (πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια καί τριτοβάθμια), μέ ειδίκευση στά θέματα τῆς παιδαγωγικῆς, τῆς διδακτικῆς, τῆς δομῆς καί τῆς μεθοδολογίας τῶν ΠΣ, καί ἀπό τούς φορεῖς πού ἐκπροσωποῦν τούς θεολόγους-ἐκπαιδευτικούς. Στό σημεῖο αὐτό πρέπει νά ἐπισημάνω ὅτι πραγματικά ὑπῆρξε μία ἀλλαγὴ ὡς πρὸς τήν ἀρχική ἀπόφαση γιά ἔναρξη τοῦ διαλόγου «ἀπό μηδενικῆς βάσεως». Ἡ ἐξέλιξη ὅμως τῶν γεγονότων ὀδήγησε τήν Ι.Σ.Ι. τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 2016 στήν ἀλλαγὴ ὡς πρὸς τήν μέθοδο ἐργασίας καί κυρίως ὡς πρὸς τήν βάση συζήτησης, καί δικαίως τέθηκε ἐξαρχῆς τό ἐρώτημα ὡς πρὸς τήν ἐρμηνεῖα διεξαγωγῆς τῆς συζήτησης «ἀπό μηδενικῆς βάσης». Τῆ σημασία ὅμως τῆς συγκεκριμένης ἔκφρασης «ἀπό μηδενική βάση» σέ συνδυασμό πρὸς τό νέο ἀναλυτικό πρόγραμμα σπουδῶν διερμήνευσε ὁ Μακαριώτατος τονίζοντας, ὅτι «ἐπιδιώξή μας εἶναι ἡ κατάργηση τῶν προγραμμάτων τοῦ 2016 μέσα ἀπό τίς διορθώσεις καί τήν ἔκδοση ἄλλων, νέων ἀναλυτικῶν προγραμμάτων». Τήν παροῦσα ἐρμηνευτική διευκρίνιση υἱοθέτησε πλήρως καί ἡ Ἐκτακτη ΙΣΙ τοῦ Μαρτίου (9-3-2017), ἡ ὁποία, στή βάση τῆς ἀπόφασης τῆς ΙΣΙ τῆς 10 Ὀκτωβρίου 2016 περὶ ὑποβολῆς βελτιωτικῶν προτάσεων «ἐπί τοῦ Νέου Αναλυτικοῦ Προγράμματος»: α) ἐνέκρινε τίς προτάσεις-πορίσματα τῆς ὀρισθείσης ὑπό τῆς Ἱεραρχίας Τριμελοῦς ἐξ Ἀρχιερέων Ἐπιτροπῆς περὶ τοῦ ΜτΘ μέ μυστική ψηφοφορία καί κατά πλειοψηφία (ἐπί συνόλου 62 ψηφισάντων εὐρέθησαν 57 θετικές ψήφοι), β)

Τ.Μ.Σ.

ἐξέφρασε τήν ἐμπιστοσύνη Της στά πρόσωπα τῆς Τριμελοῦς ἐξ Ἀρχιερέων Ἐπιτροπῆς καί ὄσων λαϊκῶν ἐπιλεγούν, γ) ἀποφάσισε νά συνεχίσουν καί νά ὀλοκληρώσουν τόν διάλογο γιά τό ΜτΘ μέ βάση τά πορίσματα τῆς Εἰσήγησης τοῦ Σεβασμιωτάτου Ὑδρας, Σπετσῶν καί Αἰγίνης κ. Ἐφραίμ καί ὄσων προέκυψαν ἀπό τόν διάλογο στήν Ἱεραρχία, τέλος δ) τά ἀποτελέσματα τοῦ διαλόγου θά ἐτίθεντο καί πάλιν ὑπ' ὄψιν τῆς Ἱεραρχίας. (Δελτίο Τύπου 9 Μαρτίου 2017).

3. Μέ αὐτές τίς προϋποθέσεις ἄρχισε ὁ διάλογος μεταξύ τῆς Τριμελοῦς ἐξ Ἀρχιερέων Ἐπιτροπῆς, τοῦ ἐκπροσώπου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης καί τῶν ἐκπροσώπων τοῦ Ἰνστιτούτου Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς (ΙΕΠ) στή βάση τῶν ἀποφάσεων τῆς ΙΣΙ τῆς 9^{ης} Μαρτίου 2017, δηλαδή γιά :

- α) τή διατήρηση τῆς ὑποχρεωτικότητας τοῦ ΜτΘ,
- β) τή διατήρηση τῶν ὥρῶν διδασκαλίας τοῦ ΜτΘ,
- γ) τή διασφάλιση τοῦ ὀρθόδοξου προσανατολισμοῦ τοῦ ΜτΘ, καί χωρίς τήν ἀλλαγὴ στήν ὀνομασία τοῦ μαθήματος,
- δ) τή διατήρηση σέ χρῆση τῶν παλαιῶν βιβλίων κατά τό σχολικό ἔτος 2016-2017, καί
- ε) τή διεξαγωγή διαλόγου γιά τό «τρέχον πρόγραμμα σπουδῶν, προκειμένου αὐτό νά ἐξετασθεῖ καί ἐν τέλει νά ἀξιολογηθεῖ στό τέλος τῆς σχολικῆς χρονιάς».

Ἔτσι πραγματοποιήθηκαν συνολικά τέσσερις συνεδριάσεις στίς 14/3/2017, 22/3/2017, 3/4/2017 καί 26/4/2017, μέ ἀντικείμενο τήν κατάθεση παρατηρήσεων καί προτάσεων γιά τά ΠΣ τοῦ ΜτΘ.

Οἱ Ἀρχιερεῖς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος κατέθεσαν γραπτῶς καί ὑποστήριξαν μέ ἐπιμονή, ὑπευθυνότητα καί μέ συνέπεια τήν ἀπόφαση τῆς 9 Μαρτίου 2017 τῆς Ἐκτακτῆς Ι.Σ.Ι.

Θεώρησαν πρώτιστα ότι έπρεπε νά ασχοληθοῦν, σύμφωνα καί μέ τήν απόφαση τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ὄχι μέ τούς Φακέλους Μαθήματος (ΦΜ) ἀλλά μέ τά Προγράμματα Σπουδῶν (ΠΣ) καί τίς τροποποιητικές διορθώσεις τους, γιατί ἡ ἔκδοση τῶν ΦΜ χωρίς τήν διόρθωση τῶν ΠΣ θά δημιουργοῦσε περισσότερα προβλήματα παρά θά ἔλυνε, ἀφοῦ ἤδη στά ΠΣ εἶχαν διαπιστωθεῖ σοβαρά δομικά καί μεθοδολογικά προβλήματα. Ἐπιπλέον μία ἀνακολουθία μεταξύ ΠΣ καί ΦΜ θά ὀδηγοῦσε σέ περαιτέρω σύγχυση τούς διδάσκοντες ἐνῶ ὁ ΦΜ θά καθίστατο δύσχρηστος καί γιά τόν μαθητή καί γιά τόν διδάσκοντα.

Οἱ τροποποιήσεις στά ΠΣ δέν ἦταν μόνο λεκτικές ἢ ἐννοιολογικές ἀλλά κυρίως δομῆς καί περιεχομένου, ὅπως ἐπιβεβαιώνεται καί στους ΦΜ, ὥστε νά ἀποφευχθοῦν συγχύνσεις καί θρησκευτικοί συγκρητισμοί.

Ὅλες οἱ γενόμενες διορθώσεις θά ἔπρεπε νά συμπεριληφθοῦν στίς νέες Ὑπουργικές Ἀποφάσεις (ΥΑ) πού θά ἐκδίδονταν.

Παράλληλα πρὸς τήν διόρθωση τῶν ΠΣ ἡ Ἐπιτροπή παρακολουθοῦσε καί τήν εἰσαγωγή τῶν ἀντιστοίχων διορθώσεων στους ΦΜ.

Τά νέα ΦΕΚ δημοσιεύθηκαν, γιά τό ΠΣ Δημοτικοῦ-Γυμνασίου (Φ.Ε.Κ. 2004, τ. Β'/19.06.2017) καί γιά τό ΠΣ τοῦ Γενικοῦ καί Ἐπαγγελματικοῦ Λυκείου (Φ.Ε.Κ. 2105 τ. Β'/ 19.06.2017), μέ τή ρητή ἀναγραφή ὅτι οἱ προηγούμενες Ὑπουργικές Ἀποφάσεις (Φ.Ε.Κ. 2906 τ.Β'/ 13.09.2016 καί Φ.Ε.Κ. 2920 τ. Β'/13.09.2016) καταργοῦνται. Ἐπιτεύχθηκε δηλαδή αὐτό τό ὁποῖο ἐξαρχῆς ἐπεσήμανε ὁ Μακαριώτατος, ὡς πρὸς τήν ἔκφραση «ἀπό μηδενικῆς βάσης», τήν κατάργηση τῶν ΠΣ τοῦ 2016.

Στό σημείο αυτό είναι αναγκαίο νά αναφέρω ότι τόσο τά έκδοθέντα ΠΣ στά προαναφερθέντα ΦΕΚ, όσο καί τό διορθωμένο περιεχόμενο τῶν ΦΜ πού διανέμονται στίς σχολικές μονάδες εἶναι «καρπός συμφωνίας πού προήλθε ἀπό τόν διάλογο μεταξύ τῆς Ἐκκλησίας μέ τό ΙΕΠ» [(πρβλ. Συνέντευξη Σεβ. Μεσσηνίας στό Kontra Channel «Ἐπί τοῦ πιεστηρίου» (28-3-2018)] καί ὄχι μονομερῶν ἀποφάσεων τοῦ ΙΕΠ, ὅσο καί ἂν αὐτή ἡ διαπίστωση μερικούς δέν τούς ἱκανοποιεῖ!!!

Ἐπίσης στήν Ἑκτακτη ΙΣΙ ὁ Εἰσηγητής Σεβ. Ὑδρας κ. Ἐφραίμ, κατέθεσε ὡς «Παράρτημα» τῆς Εἰσήγησής του (73 σελίδων) ὅπου ἀνέφερε ὅλες τίς ἀλλαγές καί τίς διορθώσεις πού υἱοθετήθηκαν ἀπό τήν κοινή Ἐπιτροπή Ἐκκλησίας καί ΙΕΠ, οἱ ὁποῖες ἐντάχθηκαν στά νέα ΦΕΚ καί συμπεριελήφθηκαν ὡς διορθώσεις καί στούς ΦΜ.

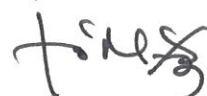
Αὐτό τό ἀποτέλεσμα τῆς κοινῆς ἐργασίας δέν εἶναι ἐπίσης καρπός «συμφωνίας Ἐκκλησίας καί ΙΕΠ ὡς πρὸς τό ΜτΘ»;

4. Ἡ Δ.Ι.Σ. τῆς 6^{ης} Ἰουνίου 2017 ἀποφασίζει τήν σύγκληση τῆς Ἑκτακτῆς ΙΣΙ (τῆν 27 Ἰουνίου 2017) μέ σκοπό τήν ἐνημέρωση τῶν Μελῶν γιά τήν πορεία τοῦ διαλόγου μετά τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας γιά τό ΜτΘ.

Στό Δελτίο Τύπου τῆς ΙΣΙ τῆς 27 Ἰουνίου 2017 περιγράφεται ἀναλυτικότερα τόσο τό ὅλο πλαίσιο, τά ἀποτελέσματα καί ἡ προοπτική τῆς συνέχισης τοῦ συγκεκριμένου διαλόγου «διά τήν παρακολούθηση τοῦ ὑλικοῦ τῶν νέων βιβλίων πρὶν αὐτά τυπωθοῦν».

Εἶναι χαρακτηριστικά τά ὅσα ἐπεσήμανε ὁ Μακαριώτατος στήν συγκεκριμένη Συνεδρία :

«1. Ἡ συζήτησις ἄρχισε ἀπό μηδενική βάση. Τί ἄλλο συμβαίνει μετά τήν «κατάργηση» τῶν Φ.Ε.Κ. Β 2906 καί Β 2920 τῆς 13^{ης} Σεπτεμβρίου

2016 του τ. Υπουργού κ. Φίλη και ισχύ των Φ.Ε.Κ. Β 2104 και Β 2105 της 19ης Ιουνίου 2017 του νυν Υπουργού κ. Γαβρόγλου.

2. Ορθόδοξος χαρακτήρας του μαθήματος.

3. Έγιναν δεκτές παρεμβάσεις, διορθώσεις, προσθήκες, αφαιρέσεις, προτάσεις της Έπιτροπής της Εκκλησίας εις τό ύλικό διδασκαλίας.

4. Τό ύλικό μαθητείας πού θά αποτελέσει τά βιβλία, τά όποια θά χρησιμοποιηθοϋν από τό σχολικό έτος 2018-2019 πρίν τυπωθει, θά τεθει εις τήν διάθεσιν της Εκκλησίας γιά τήν άπαιτουμένη δογματική παρακολούθηση».

Στό σημείο αυτό θά ήθελα νά καταθέσω όρισμένες διευκρινίσεις γιά νά άρθοϋν και κάποιες παρεξηγήσεις και παρερμηνείες.

α) Η Έπιτροπή εργάστηκε μέ βάση τίς διορθωτικές προτάσεις του έγγραφου του Μακαριωτάτου πρός τόν Πρωθυπουργό και τίς ύποδείξεις των έμπειρογνωμόνων της Εκκλησίας, τίς όποίες ένεκρινε ή Δ.Ι.Σ. όμόφωνα και ή Ι.Σ.Ι. κατά πλειονοψηφία μέ 57 ψήφους. Αυτή ή άπόφαση μέ τίς διορθωτικές παρεμβάσεις άπεστάλη έγγράφως (βλ. Απόφασις της Ίερας Συνόδου της έκτάκτου Ίεραρχίας. Συνεδρία Β' της 9-3-2017 σ.σ. 14) στά μέλη της Τριμελοϋς Έπιτροπής και δέν είναι « οϋτε έλάχιστες, οϋτε έπουσιώδεις, οϋτε άνεπαίσθητες, οϋτε έπιδερμικές ή λεκτικές» όπως γράφτηκε έπιπόλαια, γιατί έλαβαν ύπόψη τους τό ήλικιακό επίπεδο του μαθητοϋ και κυρίως τήν έπιδιωκόμενη αποτύπωση του «όρθόδοξου προσανατολισμοϋ» του ΜτΘ.

β) Η Έπιτροπή δέν είχε έξουσιοδότηση οϋτε νά ύπερβή τά όσα ή Ι.Σ.Ι. ψήφισε και ένεκρινε, οϋτε νά ασχοληθει μέ κάτι άλλο, όπως

για παράδειγμα μέ τό παιδαγωγικό καί διδακτικό μοντέλο. Δέν θά μπορούσε καί έξ αντικειμένου νά κάνει κάτι τέτοιο. Ἡ οποιαδήποτε δογματοθεολογική διόρθωση τοῦ περιεχομένου τῶν ΠΣ δέν ἀφορᾷ καί τήν παιδαγωγική καί διδακτική μέθοδο ἀνάλυσης καί παρουσίασης τοῦ περιεχομένου.

γ) Ἡ Ἐπιτροπή ἐργάστηκε μέ συνέπεια, σοβαρότητα, εὐσυνειδησία καί στά πλαίσια μιᾶς διαλεκτικῆς διαπραγματεύσεως. Στήριξε τίς θέσεις τῆς Ἐκκλησίας καί προσπάθησε μέ ιδιαίτερη ἐπιμονή μέσα σέ ἀντίξοες συνθηκες νά δημιουργήσει τίς κατάλληλες προϋποθέσεις ὥστε οἱ προτάσεις τῆς Ἐκκλησίας νά ἀποτελέσουν ἀναπόσπαστο μέρος τῆς νέας συμφωνίας μέ τήν Πολιτεία.

Γιά ὅλα αὐτά δέν διεκδικεῖ τό ἀλάθητο ἀλλά δέν μπορεῖ νά ἀποδεχθεῖ καί τίς «φωνές» ἐκεῖνες, οἱ ὁποῖες διαδηλώνουν, ὅτι : «ἡ Ἐπιτροπή ὑποτίθεται ὅτι πῆγε στό διάλογο, δέν πῆρε τίποτε ἤ δέν ζήτησε τίποτε καί συνεφώνησε σέ ὅλα »!!!

δ) Ἡ Ἐπιτροπή δέν ὑπέγραψε τίποτε. Δέν εἶχαμε ἄλλωστε τέτοια ἐξουσιοδότηση. Κατέβαλε ὅμως ἕναν ἀγῶνα, πολλές φορές ἄνισο καί δύσκολο, προκειμένου νά πετύχει τήν υἰοθέτηση καί «ἀποδοχή» τῶν προτάσεων τῆς Ἐκκλησίας στό νέο ΠΣ. Τά σημερινά ΦΕΚ. ἔχουν προσθη-
κες, ἀφαιρέσεις, διορθώσεις, ἀπαλλείψεις ἀπό κάθε ἄλλο παλαιό ΦΕΚ.,
γιαυτό καί μιλοῦμε γιά κατάργηση τοῦ παλαιοῦ καί ἔκδοση νέου ΠΣ. Θά
πρέπει λοιπόν νά συγκρίνουμε τίς προτάσεις τῆς Ι.Σ.Ι. μέ τό νέο ΦΕΚ. ἐάν
ἔχουν υἰοθετηθεῖ καί νά μὴν ἀποδεχόμεθα ἄκριτα τήν παραπληροφόρηση
γιά δῆθεν «συγκρητιστικό» περιεχόμενο τῶν νέων προγραμμάτων, ἀφοῦ
δέν ὑπάρχει καμμία κατά περιεχόμενο ἀνάλυση στά νέα ΦΕΚ. τῶν ΠΣ,
παρά μόνο τίτλοι καί ὀνομασίες καί ὄχι περιεχόμενο. Εἶναι γνωστό ὅμως
ὅτι συγκρητισμοί δέν υφίστανται στούς ὅρους, στούς τίτλους καί στίς
ἔννοιες ἀλλά μόνο στό περιεχόμενο. Οἱ υἰοθετηθεῖσες τελικές ἀλλαγές

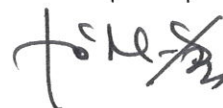
βρίσκονται στο «Παράρτημα» που κατέθεσε ο Σεβ. Ύδρας κ. Έφραϊμ μαζί με την Εισήγησή του, στην ΙΣΙ της 27^{ης} Ιουνίου 2017.

ε) Η Επιτροπή συνεχίζει το έργο της, ως προς τη διαδικασία της περαιτέρω διόρθωσης των ΦΜ, το περιεχόμενο των οποίων είναι γνωστό σε όλους μας μέσα από τα e-mails. Με βάση το υλικό των ΦΜ ο καθένας μπορεί να προτείνει επίσης διορθώσεις και αλλαγές. Οί διορθώσεις αυτές και οί αλλαγές όμως δεν μπορούν να είναι εκ διαμέτρου αντίθετες προς τίς διορθώσεις της Έκκλησίας και τίς αποφάσεις των συνοδικών οργάνων, ενώ ή οποιαδήποτε πρόταση διορθώσεων, είτε προσώπων, είτε φορέων θά πρέπει να τύχει της έγκρισης της ΔΙΣ άλλως ή απαίτηση υιοθέτησής τους χωρίς την συνοδική έγκριση θά συνεπάγετο τή συγγραφή ενός ΦΜ ο οποίος δεν θά άπηχε τίς αποφάσεις της Έκκλησίας αλλά άπόψεις και άντιλήψεις μεμονωμένων προσώπων ή φορέων.

5. Η τρίτη και τελευταία φάση όλης αυτής της διαδικασίας του διαλόγου για τό ΜτΘ θά είναι ή τελική διόρθωση των ΦΜ με συγκεκριμένες και έγκεκριμένες προτάσεις προκειμένου να φθάσουμε στην έναρξη της διαδικασίας για τή συγγραφή των βιβλίων και της διόρθωσής τους.

Υπάρχει λοιπόν άρκετός χρόνος άναμονής για κατάθεση διορθωτικών προτάσεων από μέρους των διαφόρων φορέων και προσώπων για συγκεκριμένα σημεία των ΦΜ τά όποια θεωρούν ότι χρήζουν διόρθωσης, προκειμένου να τύχουν της έγκρίσεως της Ίερᾶς Συνόδου και όχι άπλά κατάθεσης γενικών διαπιστώσεων, πολλές φορές μάλιστα ιδεολογικού και συνθηματολογικού περιεχομένου.

Από τή συνάντηση με τον Υπουργό Παιδείας (18 Απριλίου 2018) έπαναβεβαιώθηκε μάλιστα ή συνέχιση του διαλόγου με τήν ίδια

μέθοδο , μέ σκοπό τή διόρθωση τοῦ περιεχομένου τῶν ΦΜ, τήν συνεκτίμηση τῶν κρίσεων, προτάσεων καί θέσεων καί τήν ἀξιοποίηση τῶν 660/2018, 661/2018 καί 926/2018 ἀποφάσεων τοῦ ΣτΕ ἀπό μέρους τῆς Ἐκκλησίας. Γιά τόν λόγο αὐτό καί παρατείνεται ὁ χρόνος ἔκδοσης καί ἐκτύπωσης τῶν διδακτικῶν βιβλίων τοῦ μαθήματος (βλ. Δελτίο Τύπου Δ.Ι.Σ. 19 Ἀπριλίου 2018). Ἡ παράταση ἔκδοσης τῶν διδακτικῶν ἐγχειριδίων τοῦ ΜτΘ συνεπάγεται δυνατότητα ἐπιπλέον χρόνου γιά ἀκόμη διορθωτικές παρεμβάσεις στούς ΦΜ καί γιά τήν καλύτερη ἀξιολόγηση τοῦ ὅλου ἐγχειρήματος, γεγονός τό ὁποῖο δέν μπορεῖ νά ἐρμηνεύεται ὡς «ἀδράνεια» χρόνου. Τά ΠΣ ὅπως καί οἱ ΦΜ μέ αὐτή τήν διαδικασία βρίσκονται σέ μία διαρκῆ διορθωτική ἀναθεώρηση καθῶς πρόκειται γιά μία δυναμική διαδικασία μέ τήν ὁποία ἐνσωματώνεται ἡ ἐμπειρία ἀπό τήν ἐφαρμογή τους καί τά τελικά συμπεράσματα κάθε σταδίου αὐτοῦ τοῦ διαλόγου. Ὁ διάλογος θά ὀλοκληρωθεῖ ὅταν κλείσει καί τό ζήτημα τῆς συγγραφῆς καί τῆς διόρθωσης τῶν νέων διδακτικῶν βιβλίων. Ὁ χρόνος λοιπόν τῆς «ἀδράνειας», σύμφωνα καί μέ τόν «νόμο τῆς ἀδράνειας», ἐμφανίζει πάντοτε μία σχετικότητα ὅταν μάλιστα προσπαθεῖ νά προσδιοριστεῖ μεταξύ τοῦ φαντασιακοῦ καί τοῦ πραγματικοῦ τῶν γεγονότων.

Ἦδη, ὕστερα καί ἀπό τήν ἐγκριτική ἀπόφαση τῆς Δ.Ι.Σ. (1754/991/10-5-2018), ἡ Τριμελής ἐξ Ἀρχιερέων Ἐπιτροπή κατέθεσε στό ΙΕΠ (31-9-2018) διορθωτικές παρεμβάσεις στό περιεχόμενο τῶν ΦΜ γιά ὅλες τίς τάξεις καί τίς βαθμίδες Ἐκπαίδευσης. Ἀνάλογες διορθώσεις κατετέθησαν καί ἀπό τήν Ἐπαρχιακή Σύνοδο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης. Οἱ τελευταῖες αὐτές διορθωτικές προτάσεις ἐντός τοῦ μηνός Ὀκτωβρίου ἐ.ἔ θά τεθοῦν σέ συζήτηση καί ἐπεξεργασία μεταξύ τῆς Ἐκκλησίας καί τοῦ ΙΕΠ προκειμέ-

νου νά υίοθετηθοῦν καί νά διορθωθοῦν ἀναλόγως καί οἱ ΦΜ γιά τήν ἐπόμενη σχολική χρονιά.

Τέλος στή συνάντηση τῶν ἐκπροσώπων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καί τῆς Ἐπαρχιακῆς Συνόδου τῆς Κρήτης μέ τό ΙΕΠ, στίς 3 Αὐγούστου 2018 ἐπιβεβαιώθηκε ἡ βούληση τῶν διαλεγομένων γιά συνέχιση τοῦ διαλόγου καί καθορίστηκε ὁ προγραμματισμός μέ σκοπό τήν ὀλοκλήρωση τῆς ὅλης ἐργασίας, ἐνῶ συζητήθηκαν καί οἱ τελευταῖες προσφυγές στό ΣτΕ καί στό ΕΔΔΑ, ἕνα θέμα ἀρκετά σημαντικό καί πολύ εὐαίσθητο γιά τό μέλλον τοῦ ΜτΘ.

6. Ὑπάρχει ἐπίσης καί μία «ἐσκεμμένη σύγχυση» ὡς πρός τίς ἀποφάσεις τοῦ ΣτΕ. Οἱ ὑπ' ἀριθμ. 660/2018, 661/2018 καί 926/2018 ἀποφάσεις τοῦ ΣτΕ εἶναι γνωστό ὅτι ἀφοροῦν ἀποκλειστικά καί μόνο τά ΠΣ πού εἰσήχθησαν μέ τίς Ὑπουργικές Ἀποφάσεις 143575/Δ2/7-9-2016 (ΦΕΚ Β' 2920/2016) καί 143579/Δ2/7-9-2016 (ΦΕΚ Β' 2906/2016), δηλαδή τά ΠΣ πού εἰσήχθησαν ἀπό τόν προηγούμενο Ὑπουργό Παιδείας. Ὡς ἐκ τούτου, οἱ ἐν λόγω ἀποφάσεις τοῦ ΣτΕ, ἐκ τῶν πραγμάτων πλέον, δέν ἔχουν ἀντικείμενο ἐφαρμογῆς, καθὼς τά ΠΣ πού ἀφοροῦν, ἔχουν ἤδη καταργηθεῖ μέ τήν ἐκδοση τῶν νέων ΥΑ. Ἡ «αἴτηση συμμόρφωσης τῆς διοίκησης» γιά τήν ἀκυρωτική ἀπόφαση 660/2018 ἐπιβεβαιώνει ὅτι οἱ ἀποφάσεις τοῦ ΣτΕ 660/2018, 661/2018 καί 926/2018 δέν ἀφοροῦν τίς νέες ΥΑ μέ τά ΠΣ στό ΜτΘ. Τό γεγονός αὐτό βέβαια δέν δεσμεύει τήν Τριμελή ἐξ Ἀρχιερέων Ἐπιτροπή νά μὴν ἀξιοποιήσει καί ἀπό τίς ἐν λόγω ἀποφάσεις τίς ὅποιες διορθωτικές ὑποδείξεις, γι' αὐτό καί ἡ Δ.Ι.Σ. ὁμίλησε γιά «συνεκτίμηση» τῶν συγκεκριμένων ἀποφάσεων (Δελτίο Τύπου Δ.Ι.Σ. 19 Ἀπριλίου 2018).

Ὅφειλουμε ὁμως στίς συγκεκριμένες ἀποφάσεις νά προσέξουμε ἰδιαίτερως τήν χρήση τοῦ ἐπιρρήματος «ἀποκλειστικῶς» τό ὁποῖο

Τ.Μ.Σ.

χρησιμοποιείται σ' αυτές, γιατί μέ τήν συγκεκριμένη έκφραση εισάγεται μία νέα εξέλιξη σέ σχέση μέ τίς παλαιότερες αποφάσεις του ΣτΕ. Υπενθυμίζεται ότι ή απόφαση 115/2012 του Έφετείου Χανίων, μία ιστορική απόφαση για τή χώρα μας, αναφέρει τή λέξη «προεχόντως» καί προσδιορίζει ότι τό ΜτΘ όφείλει νά έμπεριέχει ύλη πού άφορᾶ προεχόντως αλλά όχι αποκλειστικά τήν Όρθοδοξία. Αυτό ἄλλωστε άπεφάσισε καί ή Έκκλησία, ή όποία δήλωσε σαφέστατα τόν «όρθόδοξο προσανατολισμό» του ΜτΘ καί όχι τήν αποκλειστική διδασκαλία τής όρθόδοξης πίστης.

Πέραν τούτου, ή εφαρμογή του έπιρρήματος «αποκλειστικῶς» σημαίνει ότι αποκλείονται όλα τά παλαιότερα ΠΣ του 2002, του 1998, του 1992 καί του 1985, γιατί όλα αυτά έχουν σαφή θρησκευολογικά στοιχεία καί ή ύλη τους δέν άφορᾶ αποκλειστικά τήν Όρθοδοξία. Ανακύπτει λοιπόν ένα μειζον ζήτημα : Σέ ποιά ΠΣ του ΜτΘ θά πρέπει νά έπιστρέψουμε αλλά καί τί θά σημαίνει αυτό για τό ίδιο τό ΜτΘ;

Η εφαρμογή του έπιρρήματος «αποκλειστικῶς» σημαίνει ότι είναι ανεφάρμοστη ως αντίθετη στήν απόφαση του ΣτΕ ακόμα καί ή ίδια ή απόφαση τής ΔΙΣ τής 13/1/2016, καθώς αυτή αναφέρει, μεταξύ άλλων, τά έξής: «... είναι δυνατόν νά ύπάρξουν προσθήκες, οί όποίες διευρύνουν τό θρησκευολογικό, ιδεολογικό καί πολιτιστικό πεδίο τής ύλης μέ σκοπό τήν έπαύξηση τής μορφωτικῆς άξίας καί συμβολῆς του στήν εκπαίδευση τῶν νέων». Δηλαδή, ή ίδια ή ΔΙΣ μέ τήν συγκεκριμένη απόφασή Της, ή όποία μάλιστα έπεδίωκε τήν διατήρηση σέ ισχύ τῶν ΠΣ του ΜτΘ του 2003, πρότεινε τήν εισαγωγή περισσότερων θρησκευολογικῶν στοιχείων καί όχι τήν πλήρη άφαίρεση όσων ήδη ύπήρχαν.

Σχετικά μέ τίς προσφυγές στή Δικαιοσύνη, εκκρεμεϊ επίσης ή συζήτηση στό ΣτΕ τῶν αιτήσεων άκυρώσεως εκείνων πού κέρδισαν τίς

προηγούμενες δίκες αλλά και τῆς «Ἐνώσης Ἀθέων» καί διαφόρων πολιτῶν. Ὅλες ζητοῦν τήν ἀκύρωση τῶν ἰσχυόντων ΠΣ, δηλαδή τῶν προγραμμάτων πού εἰσήχθησαν μέ τίς Υ.Α. 101470/Δ2/16-6-2017 (ΦΕΚ Β' 2104) καί 99058/Δ2/16-6-2017 (ΦΕΚ Β' 2105), καί τῶν ΦΜ ὅμως μέ διαμετρικά ἀντίθετα ἐπιχειρήματα. Οἱ μὲν ὑποστηρίζουν ὅτι τά ΠΣ δέν ἔχουν «ὀρθόδοξο προσανατολισμό» ἀλλά εἶναι «συγκρητιστικά» (ἐπαναλαμβάνοντας τά ἴδια ἐπιχειρήματα μέ αὐτά πού εἶχαν χρησιμοποιήσει στήν αἴτηση ἀκύρωσής τους γιά τίς ΥΑ τοῦ 2016). Οἱ δεύτεροι ὑποστηρίζουν ὅτι τά ΠΣ ἀποτελοῦν προϊόντα «συναπόφασης» μέ τήν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, ἔχουν ἕναν ἔντονο «ὀρθόδοξο χαρακτήρα» καί ὡς ἐκ τούτου εἶναι κατηχητικά. Εἶναι προφανές ὅτι δέν εἶναι δυνατόν νά ἔχουν δίκιο καί οἱ δύο ἐνστάσεις ταυτόχρονα, γιά τό συγκεκριμένο περιεχόμενο τῶν ἰδίων ΠΣ καί τῶν ἰδίων ΦΜ. Τελικά, ὅμως, ἀμφότερες ἐπιδιώκουν ἐκούσια ἢ ἀκούσια τό ἴδιο ἀποτέλεσμα, τήν ἀκύρωση τῆς ὑποχρεωτικότητας τοῦ ΜτΘ!!! Ἡ ἄμεση ἢ ἔμμεση μετατροπή τοῦ μαθήματος σέ προαιρετικό εἶναι προφανές ὅτι θά ἔχει σοβαρές συνέπειες καί ὡς πρός τήν ἴδια τήν θέση καί τόν ρόλο τῶν Θεολόγων-ἐκπαιδευτικῶν στά σχολεῖα καί ὡς πρός τό ἴδιο τό ΜτΘ ἀφοῦ ὡς προαιρετικό δέν θά βαθμολογεῖται.

Γιά παράδειγμα, ἐάν ἐφαρμοστεῖ ἕνα μοντέλο ἀνάλογο μέ ἐκεῖνο πού ἰσχύει γιά τούς μουσουλμάνους ἱεροδιδασκάλους τῆς Θράκης (ἄλλο ἕνα ἀποτέλεσμα τῆς ἰσονομίας) οἱ διδάσκοντες καθηγητές θεολόγοι θά προσλαμβάνονται γιά 9 μῆνες μόνο καί θά ἐπιλέγονται ἀπό Ἐπιτροπή Ὀρθοδόξων Θεολόγων ὑπό τήν προεδρία τοῦ ἐπιχωρίου Μητροπολίτη.

Θεωρῶ λοιπόν ὅτι ἡ χρήση τοῦ ὅρου «ὀρθόδοξος προσανατολισμός» δέν μπορεῖ νά ἐκφράζει ἀποκλειστικά καί μόνο μία ἀπόλυτη ἰδεολογική ἀντιπαράθεση πρός κάθε τι τό ὁποῖο δέν εἶναι ὀρθόδοξο ἀλλά

πρέπει συγχρόνως νά «διατυπώνει» καί μία διαλεκτική πρὸς κάθε τι τό ὁποῖο εἶναι «ἕτερο» πρὸς τήν Ὁρθοδοξία καί αὐτή ἡ διαλεκτική νά ἀποτυπώνεται «προεχόντως», γιατί μόνο μέ τόν τρόπο αὐτό θά ἀναδεικνύεται πραγματικά ἡ ὀρθόδοξη ἀλήθεια γιά τόν ἄνθρωπο. Τά ἴδια τά ὅρια τῆς ὀρθοδοξίας ὡς γνωστόν εἶναι ἀνθρωπολογικά καί ὄχι ἰδεολογικά καί ἡ ὀρθοδοξία σχετίζεται ἀποκλειστικά καί μόνο πρὸς τήν ἀλήθεια, ἄλλως δέν μπορεῖ νά ὑπάρξει ὀρθοδοξία, ἐνῶ αὐτό θά πρέπει νά ἐπιδιώκουμε ὡς πρὸς τό περιεχόμενο τοῦ ΜτΘ.

Ἡ ἀλήθεια ἐπίσης τήν ὁποία ἐκφράζει ἡ Ὁρθοδοξία δέν ἔχει καμμία σχέση μέ ὁποιαδήποτε ἄλλη ἔννοια ἢ ἰδέα, ἡ ὁποία εἶναι ὡς γνωστόν κάτι τό φαντασιακό ἄρα καί μή πραγματικό. Ἡ ὀρθόδοξη ἀλήθεια εἶναι μία πραγματικότητα, ἡ ὁποία φανερώνεται μέσα ἀπό ἕναν συγκεκριμένο τρόπο ζωῆς καί ὑπαρξῆς, καί ὁ τρόπος αὐτός πρέπει νά ἀφορᾷ πρῶτιστα τόν ἄνθρωπο ἐνῶ αὐτό θά πρέπει νά διδάσκεται πάντοτε διαλεκτικά καί ὄχι ἀντιθετικά ἢ ἀντιρρητικά.

Τό ΜτΘ διδασκόμενο στήν πρωτοβάθμια καί δευτεροβάθμια ἐκπαίδευση, καί ὑπό τήν προοπτική τοῦ «ὀρθοδόξου προσανατολισμοῦ», μόνο τότε λειτουργεῖ θετικά καί οὐσιαστικά ὅταν μέσα ἀπό τήν προβολή ἑνός ἀνθρωπολογικοῦ προτύπου πραγματικοῦ καί ἀληθινοῦ συμβάλλει στή διαμόρφωση ἑνός ὀλοκληρωμένου ἀνθρώπου, ἀφοῦ σκοπός τῆς ὅλης ἐκπαιδευτικῆς διαδικασίας σέ σχέση καί πρὸς τό ΜτΘ δέν εἶναι μία «κατηχητικοῦ» τύπου διδασκαλία ἀλλά ἡ προβολή τῆς ἀνθρωπολογικῆς κατανόησης καί θεώρησης τοῦ περιεχομένου τοῦ ΜτΘ σέ σχέση πρὸς αὐτό τό γεγονός τῆς ζωῆς καί τόν σκοπό τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς.

Ἐπ' αὐτή τήν προοπτική ὁ «ὀρθόδοξος προσανατολισμός» τοῦ ΜτΘ δέν εἶναι μία μονολιθικότητα γλῶσσας, ἀντιλήψεων ἢ ἰδεῶν ἀλλά μία πρόταση ζωῆς γιά τόν μαθητή, μέσα ἀπό τήν προβολή προτύπων, οὔτε βέβαια καθορίζεται ἀπό τήν «ποσόστωση» ἔναντι τῶν «ἄλλων» Ὁμολογιῶν ἢ Θρησκευιῶν, ἀλλά ἀπό τήν ποιότητα ὡς πρός τό προσφερόμενο περιεχόμενο στίς διάφορες ἐνότητες τοῦ ΜτΘ.

Πέραν, ὅμως, τῶν προσφυγῶν στό ΣτΕ ἔχει κατατεθεῖ καί προσφυγή ἀπό ἰδιῶτες στό Εὐρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων τοῦ Ἀνθρώπου (ΕΔΔΑ) κατά τῶν ΠΣ, τῶν ΦΜ καί τῆς διαδικασίας ἀπαλλαγῆς ἀπό τό ΜτΘ. Ἡ προσφυγή στό ΕΔΔΑ ἔχει χαρακτηριστεῖ ἀπό τό ἴδιο τό Δικαστήριο ὡς μία «ὑπόθεση-ὀδηγός» (leading case), δηλαδή ὡς ἓνα θέμα τό ὁποῖο ἔχει ἰδιαίτερη σημασία γιά ὀλόκληρη τήν Εὐρώπη σέ σχέση πρός τή θέση τοῦ ΜτΘ στήν Μέση Ἐκπαίδευση.

Ἐποσημειῶνω ὅτι ἡ ὁποιαδήποτε ἀπόφαση τοῦ ΕΔΔΑ θά εἶναι δεσμευτική γιά τή χώρα μας καί σέ περίπτωση ἀκόμη πού ἔρχεται σέ ἀντίθεση πρός τήν ἀπόφαση τοῦ ΣτΕ, ὑπερισχύει.

Ἐάν τό ΣτΕ ἢ τό ΕΔΔΑ τελικῶς ἀκυρώσουν τά ἰσχύοντα ΠΣ, αὐτό θά σημαίνει ὅτι τό ἀποτέλεσμα τοῦ διαλόγου μεταξύ Πολιτείας καί Ἐκκλησίας, τό ὁποῖο ἔγινε ἀποδεκτό τόσο ἀπό τήν Πολιτεία ὅσο καί ἀπό τήν Ἐκκλησία μετά ἀπό τόσες συζητήσεις, προβληματισμούς καί προσπάθειες, θά καταλήξει στόν «κάλαθο τῶν ἀχρήστων». Ἄς ἀναλογιστοῦμε ἐπίσης ποιές θά εἶναι οἱ ἄμεσες καί ἔμμεσες συνέπειες μιᾶς τέτοιας ἐξέλιξης καί γιά τό ὅλο πλέγμα τῶν σχέσεων Πολιτείας – Ἐκκλησίας στήν Ἑλλάδα. Γιά ὅλα αὐτά ἔχει ἐνημερωθεῖ ἤδη ἡ Δ.Ι.Σ. τῆς 19^{ης} Ἀπριλίου 2018 γιαντό καί ἔκρινα ὅτι ἔπρεπε νά καταστήσω καί ὅλους Ἐσᾶς κοινωνούς τῶν προβληματισμῶν μου.

Μακαριώτατε,

Σεβασμιώτατοι Άγιοι Συνοδικοί,

Τά μέλη τῆς Τριμελοῦς ἐξ Ἀρχιερέων Ἐπιτροπῆς μαζί μέ τούς συμβούλους τους προσῆλθαν στό διάλογο μέ τό ΙΕΠ γιά τήν διορθωση τοῦ ΠΣ καί τῶν ΦΜ μέ πλήρη συναίσθηση τῆς εὐθύνης τους καί μέ ὑπακοή στίς ἀποφάσεις τῆς Ι.Σ.Ι. καί τῆς Δ.Ι.Σ.

Κατά τήν διεξαγωγήν τοῦ διαλόγου, ἡ Ἐπιτροπή ἐπέμεινε στή βάση τῶν τριῶν θεμελιωδῶν ἀρχῶν, δηλαδή : α) τῆς διατήρησης τῆς ὑποχρεωτικότητος τοῦ ΜτΘ, β) τῆς διατήρησης τῶν ὠρῶν διδασκαλίας, καί γ) τῆς διασφάλισης τοῦ «ὀρθόδοξου προσανατολισμοῦ», ὅπως καί στή διατήρηση τοῦ ὑφιστάμενου νομικοῦ καί θεσμικοῦ πλαισίου τοῦ ΜτΘ, καί οἱ ἀρχές αὐτές ἐπιτεύχθησαν.

Συγκεκριμένα:

α) Ὁ «ὀρθόδοξος προσανατολισμός» ἐπιτεύχθηκε ὕστερα καί ἀπό τίς γενόμενες ἀλλαγές καί τροποποιήσεις τόσο στά ΠΣ, ὅσον καί στούς ΦΜ, τούς ὁποίους ἐξετάσαμε καί διαπιστώσαμε ὅτι ἐλήφθησαν ὑπόψη τά ἀποτελέσματα τοῦ διαλόγου ἀφοῦ πλέον σέ ὅλα τά κεφάλαια ἐκφράζεται μέ σαφήνεια ὁ ἐπιδιωκόμενος προσανατολισμός. Ὅλες οἱ γενόμενες διορθώσεις τόσο στά ΠΣ ὅσο καί στούς ΦΜ μέχρι σήμερα εἶναι γνωστές σέ ὅλους μας, ἀφοῦ κατετέθησαν ὡς «Παράρτημα» (σύνολο σελίδων 159) στίς κατά καιρούς Εἰσηγήσεις τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ὑδρας κ. Ἐφραίμ στήν ΙΣΙ καί στή Δ.Ι.Σ.

β) Ἡ παραμονή τοῦ ΜτΘ στό ἡμερήσιο γενικό λύκειο, ὅπως καί στό ἐσπερινό γενικό λύκειο, κυρίως δέ στή Γ' λυκείου καί μάλιστα μέ τήν ὀνομασία «Θρησκευτικά» ἀποτελεῖ καρπό τοῦ συγκεκριμένου δια-

λόγου, όταν υπήρχαν «φωνές» που απαιτούσαν τόν εξοβελισμό του ΜτΘ και την αντικατάστασή του με άλλα «σπουδαιότερα!!!» μαθήματα.

Η συγκεκριμένη επιλογή ήταν δέσμευση μεταξύ του Πρωθυπουργού και του Αρχιεπισκόπου, απόφαση της ΙΣΙ, η οποία και δέσμευε την Τριμελή εξ Αρχιερέων Έπιτροπή, ενώ καθιερώθηκε μέσα από τόν διάλογο, όπου επιβεβαιώθηκε ή αναγκαιότητα του ΜτΘ στην όλη εκπαιδευτική διαδικασία κυρίως από τό ίδιο τό περιεχόμενο του μαθήματος.

Κανένας πλέον δέν μπορεί νά άμφισβητήσει τό γεγονός της διάσωσης του ΜτΘ και τό πόσο σημαντική είναι ή τελευταία αυτή απόφαση κυρίως ως προς την αναγνώριση του ρόλου του ΜτΘ σέ μία σύγχρονη ευρωπαϊκή κοινωνία. Όποιος δέν κατανοεί αυτή τή σημασία ή έθελοτυφλεί και έπιθυμεί την ύπονόμευση της όλης προσπάθειας του διαλόγου μεταξύ της Έκκλησίας και της Πολιτείας ή επιδιώκει νά έξυπηρετήσει ιδιοτελείς σκοπούς και συμφέροντα.

Η σύνεση του Μακαριωτάτου, ή σοφία της ΙΣΙ, ή υπεύθυνη δουλειά της Τριμελοῦς εξ Αρχιερέων Έπιτροπής και τῶν έπιστημονικῶν της συμβούλων οδήγησαν σέ μία έπιτυχή διαχείριση ενός πολύ δύσκολου θέματος.

Έπιπλέον άποδείχθηκε ότι ό δρόμος του διαλόγου, κυρίως μέ την έκάστοτε Πολιτεία οδηγεί πάντοτε μέ έπιτυχία στό έπιθυμητό αποτέλεσμα, όταν υπάρχει: α) ή άπαραίτητη σοβαρότητα και έπιστημονική ύποστήριξη, β) τό σαφές σχέδιο και ή στρατηγική στόχων, για τό τί είναι πρωτεῦον και τί δευτερεῦον, και γ) ή συνέπεια λόγων και έργων.

Οί επικριτές του διαλόγου και του έργου της Τριμελοῦς εξ Αρχιερέων Έπιτροπής, μετά και από αυτά τά αποτελέσματα, θά έπρεπε νά

σιωπήσουν, γιατί «ή τῶν πραγμάτων ἀλήθεια» δέν τούς ἐπιτρέπει καμία ἀμφισβήτηση.

Οἱ φωνές τῆς ὑπονόμευσης καί τοῦ συγκεκριμένου σημαντικοῦ καί εὐαίσθητου διαλόγου Ἐκκλησίας καί ΙΕΠ καί ὅλης αὐτῆς τῆς προσπάθειας, ἐν ὀνόματι δῆθεν μιᾶς ιδεολογοποιημένης ὀρθοδοξίας καί μέ ἐπιχειρήματα ὄχι οὐσίας ἀλλά «ἐτικέττας», δέν βοηθοῦν καί δέν ἐκφράζουν τήν ἀλήθεια καί τό πραγματικό περιεχόμενο τῆς ὀρθοδοξίας, οὔτε ἔχουν θέση ἢ καμμία ἀξιολογική ἀξία, γιατί ὀρθοδοξία χωρίς ἀλήθεια δέν ὑπάρχει ἀλλά καί ἡ ἀλήθεια ὅταν ταυτίζεται μέ κάποια ἰδέα γίνεται ψεῦδος, ἀφοῦ ἡ ἰδέα εἶναι μία φαντασιακή πραγματικότητα ἡ ὁποία δημιουργεῖ τήν ιδεολογία καί ἡ ὁποία βέβαια δέν ταυτίζεται μέ τήν ἀλήθεια. Εἶναι ἐπίσης γνωστό ὅτι οἱ «ἀσήμαντοι» σπεύδουν νά κατηγορήσουν ὅ,τι ἀδυνατοῦν νά κατανοήσουν ἢ δέν ἱκανοποιεῖ τήν ιδεολογία τους προκειμένου νά φανοῦν «σημαντικοί» στούς «δικούς τους».

Θά μοῦ ἐπιτρέψετε λοιπόν νά κατακλείσω τήν παρούσα ἐπιστολή μου μέ τά λόγια ἑνός ἀπό τούς Ἀρχιερεῖς, ὁ ὁποῖος συμμετεῖχε στόν συγκεκριμένο διάλογο : «Ἄν καί ἦλθα μέ περίσκεψη, φεύγω πολύ ἀναπαυμένος καί αισθάνομαι τήν ἀνάγκη νά συγχαρῶ τούς συντάκτες τῶν νέων ΠΣ γιά τήν ἐξαιρετική ἐργασία πού ἐπιτέλεσαν καί τούς καλῶ νά ἀξιοποιήσουν καί τίς κριτικές πού δέχθηκαν, ἀφοῦ ἡ ὠραιότητα φανερόνεται στήν ποικιλομορφία καί στόν σεβασμό στήν ἄλλη ἄποψη. Κλείνοντας δέ τόν διάλογο ἀναφωνῶ : Δόξα τῷ Θεῷ».

Μετ' ἐπιπέσειν σεβασμῶ
 Ἰ. Μανιατικὸς Σωτήρης